

Björn Ahlgrensson 1872 – 1918

Skymningsglöd och Färgpoesi

Östra galleriet 6 juni – 23 september 2018

Sensommaren 1899 kom artisten och målaren Björn Ahlgrensson för första gången till Värmland. En lantlig värld till vilken han, den violinspelande parispojken, inte hade några som helst relationer.

Och alltsammans var en ren tillfällighet.

Sett i efterhand framstår slumpens spel den gången som nära nog ödesdigert för Björn Ahlgrenssons vidkommande. Värmlandsvistelsen, som påbörjades under svärmiska drömmar om lyckan att leva vid naturens hjärta. Tron på konstnärskapets utveckling och mognad i en orörd pastoral miljö som skulle erövrats med pensel och färg, den kom i stället så småningom att upplevas som isolering, blockering och fångenskap.

Konstnären knäcktes.

Vid sin död, endast 46 år gammal, var han sedan länge svårt märkt av motgångar och besvikelser. Värmland, Arvika, platserna kring sjön Racken och människorna där, för dem kom Ahlgrensson onekligen som lite av en uppenbarelse som representerade något nytt. Konstnären. Friluftsmålaren som förde med sig en fläkt från den stora, främmande och äventyrliga världen. Det kunde vem som helst ana sig till redan av hans artistiska uppsyn krönt av en vårdslöst elegant knuten halsduk.

Den nyanlände spelade fiol också.

Under några ungdomliga arbetsår, präglade av livs- och skaparglädje omvandlade Ahlgrensson, ännu obekymrad om den krassa verklighetens förtretligheter, en rad motiv från Taserud, Rackstad och Perserud, kära platser kring sjön Racken, till konstverk i skimrande färgtoner och med starkt stämningsvärde.

En skymningslyriker hade upptäckt idyllen Arvika och erövrade den måleriskt helt i Konstnärsförbundets anda.

Björn Ahlgrensson föddes i Stockholm år 1872, son till teatermålaren Fritz August Ahlgrensson och sångerskan Hilma Hermansson. Björn var endast några år gammal när familjen flyttade till Danmark för engagemang vid *Det Kongelige Theater* i Köpenhamn. Fadern som förste dekorationsmålare och modern med löfte om smärre scenuppgifter. Efter fem år uppstod en tvist med teaterledningen och man beslöt att bryta upp och flytta till Paris.

I Paris försörjde sig Fritz Ahlgrensson som tidningstecknare. Modern gav musik- och sånglektioner. Man levde kort sagt ur hand i mun och mestadels torde familjen ha haft det knapert.

Fadern Fritz var den som först tröttnade. Eller om man skall kalla det kapitulation. 1883 återvände han till Sverige för ett snart misslyckat försök som tidningsutgivare, varvat med kvällsarbete som teatermålare.

Hustrun Hilma, med son och dotter stannade till vidare kvar i Paris. Först tre år senare bröt även hon upp. Då var Björn 14 år gammal, en skolyngling, lik de andra i bohemkvarteret de bodde i. Familjens umgänge var uteslutande artistfolk av olika slag.

Ställd inför en hemresas praktiska arrangemang tycks emellertid modern ha funnit det olämpligt att nu rycka sonen ur hans invanda skolmiljö. Kanske såg hon också sin resa till Sverige som blott ett tillfälligt besök, från vilket hon snart skulle återvända. Vilket motivet än var så forn ensm med dottern efter att ha inackorderat pojken hos närmaste goda vänner och grannar – en musikerfamilj.

Miljön var alltjämt bohemisk men det var ju Björn van vid och trivdes. Hans redan påbörjade lektioner i fiolspelning fortsatte, nu under ledning av styvfadern. Detta är egentligen allt eftervärlden vet om denna period i Ahlgrenssons liv. Meddelsam var Ahlgrensson själv minst av allt. Att han drömde om en framtid som musiker är dock ganska säkert.

1890 kallades Björn hem till Sverige genom ett brev från mor Hilma. Fadern Fritz låg på dödsbädden och han dog kort efter sonens återkomst. Allt var förvirring. Moderna helt upplöst och familjens ekonomi eländigare än någonsin. Som en utväg i svårigheterna och för att i någon mån kunna försörja sig själv och de sina antog Björn därför tacksamt ett erbjudande om utbildning till yrkesman hos Stockholmsoperans dekorationsmålare Carl Grabow, en god vän till föräldrarna.

Detta var ju inte precis ad Björn tänkt sig för framtiden. Men pliktkänslorna avgjorde och drömmen om fortsatta musikstudier lades på hyllan.

Efter bara något år avled även modern, liksom mannen i lungtuberkulos

Men hos Grabow, tillsammans med de ungefär jämnåriga kamraterna, odlades optimism och framtidstro. Flera ville utbilda sig till målarkonstnärer på riktigt, bland dem en nyvunne vännen Fritz Lindström och de bägge fick börja samtidigt i Konstnärsförbundets första målarskola, avdelningen kvällsundervisning.

Björns lyriskt känsliga färgbegåvning, intelligens och musikaliska talang väckte uppmärksamhet hos både lärare och kamrater. Med rekommendation av Richard Berg sökte han och fick ett resestipendium från Kommerskollegium och slog sig ner i Paris för nästan ett helt år.

Vännen och kollegan Axel Erdman skriver:

”Han bodde långt borta i Montparnasse i ett vindskontor med storartad utsikt över Paris tak. Ahlgrensson hade det prydligt i sin lilla starholk. Han hade målat väggarna blå och hängt upp ett litet fragment av en egyptisk relief, och på hyllan över den provisoriska sängen stod mors porträtt bredvid Ibsen och Bellman. Här levde han sitt stilla filosoferande liv, vaken för fransk kultur och allt på konstfronten.”

Han fortsätter vidare att beskriva Björns försök att omtolka det mesta, musiken särskilt, i färger med förkärlek för den blå:

”Ahlgrensson och jag kom varandra närmare än i Stockholm. Mitt i märkvärdigheterna i Paris tror jag dock, att han längtade hem till det blå Sverige. När jag reste hem efter ett par månader, måste han stanna. Men han kom snart efter.”

I själva verket var det vardagens bistra realitet som tvingade hem Björn Ahlgrensson från Paris. Stipendiepengarna var slut

Den nya tiden i Stockholm präglades av yttersta fattigdom. Långa tider saknade han fast bostad och fick kinea hos kamrater. För utkomstens skull målade han regementsfanor och liknande men hann ändå utföra ett och annat stämningslandskap och ett och annat porträtt. Hans konst var omtyckt och han deltog i ett par av Konstnärsförbundets utställningar. Några oljemålningar med motiv från Muskö och Djurgården uppmärksammades särskilt.

Sixten Strömholm skriver i Konstnärsförbundets historia:

”Något i den landskapsmystik och den musikaliska tonskörhet de ägde gick oemotståndligt in i den då unga generatioens tidsmedvetande”

Denna uppmuntrande händelse ägde rum våren 1899, sex år efter Parisvistelsen! Tyvärr förbättrade utställningsframgången inte nämnvärt Ahlgrenssons ekonomiska situation. Ändå tog han det djärva steget att gifta sig med vännen Fritz Lindströms syster Elsa.

De nygifta, som inte ens hade tak över huvudet, mötte på Drottninggatan den något äldre mlarkamraten Gustaf Fjaestad och han ville då prompt och femrt lösa ungdomarnas bostadsfråga.

Det fanns en bostad. Och han hade nycklarna hos sig. Namnet på huset var Oppstuhage, inget mindre ände den store skulptören Christian Erikssons ateljébostad på barndomsgården Haget i Taserud utanför Arvika.

Denna plats hade Björn Ahlgrensson aldrig hade hört talas om.

Den lilla orten visade sig ha järnvägsförbindelser och så småningom var paret installerat. Till att börja med i Oppstuhage, sedan i en före detta skolbyggnad i byn Långvak. Här fick familjen Ahlgrensson äntligen en fast punkt i tillvaron för många år framöver.

En tid av flitigt skapande vidtog, stimulerad av familjens glädjeämnen och av en glad samvaro med människorna i omgivningen, både ortens egna invånare, som man kom synnerligen väl överens med, och en växande skara av konstnärer. Till den slöt sig om något år även svågern Fritz Lindström med hustru och barn.

I konstnärs- och vänkretsen betydde Ahlgrenssons litterära bildning, hans goda smak och musikalitet mycket och fick honom att framstå som dess humanistiska pol. Som sådan blev han en naturlig medelpunkt i samvaron och sågs med stor sympati av alla i den annars ganska heterogena skaran.

Allt tyckte om den älskvärda spelemannen och muntergöken!

Han i sin tur kände sig uppskattad och det syns i hans arbete från den här tiden. Om Björn Ahlgrenssons landskaps- och interiörmålningar under dessa första, ljusa år i Värmland skriver Sixten Strömbom :

”//...I naturskildringarna växlade smältande blå skymningsmotiv med transperanta björkdungar i lövsprickning och snöiga skogsbacka i dagsmejans genomträngande varma ljus. Hans teknik (ofta i tempera) nådde nu sina mest beaktansvärda resultat i stämningsmättade interiörbilder från hemmet i Rackstad. Svärmodets harmoni glädjerna åt tystnaden och hemmets anspråkslösa skönhet tala ur dessa bilder...//”

Björn Ahlgrensson var också en figurmålare. Ett relativt stort antal porträtt, flertalet dessvärre försvunna, förefaller ha ingått i hans produktion särskilt kvinnoporträtt och förför allt då av hustrun Elsa.

De allra bästa präglas av liknande måleriska förtjänster som hans konst i övrigt. Ett djup och en innerlighet i karaktäristikens gestaltning. Osökt slås man av tanken att han måste ha älskat fram dessa porträtt i inspirationens ögonblick. Där finns i många av dem en linjespelets musikalitet av betagande verkan.

Sig själv målade han ofta. Det är ju konstnärens närmst till hans varande motiv. I dessa självporträtt, också de tidiga, möter man bilden av en allvarsam nära nog grubblande människa. Man tror sig ana den eviga oro han bar på enlig nära vänners vittnesbörd, men som han för den oinvigde skickligt dolde bakom sin försynta, stillsamt glättiga och skenbart helt sorglösa uppsyn.

Kvällsfrid i Oppstuhage

Målningen Kvällsfrid är en av de första målningar som kom till efter flytten till Värmland. En interiör från det anspråkslösa hemmet. I fonden vid det intill fönstrert placerade slabborde sitter unga fru Elsa. Det är skymningsdags, landskapet utanför endast anas, stugmörkeret kryper fram ur vråna. Det är en tavla fylld av både trivsel och vemod..

Motivets behandling är tidstypisk. Måslerskt lika väl som för 1890-tals romantikerns ideal och smak i Konstärsförbundets nda. Den starka hemkänslan, ett slags tomtebotrisel, odlade med freesi av en hel generation interiörmålare, här hemma då särskilt i Carl Larssons spår. Mästaren själv reodlade visserligen aldrig stugromantiken svärmiskt sentimentala sidor.

För friluftsmålarnas gäldle det att duken leande föra det fångade landskapet i dramtsitkt växelspel mellan ljus och skuggor eller att i vemodsfyllt skymningsljus tolke den via sommarnattens mystik. Karl Nordströms och Prins Eugens åleri vid sekelskiftet 1900 är typiska exempel.

Trogen dessa ideal målade Ahlgrensson sina landskap och interiörer. Den ya miljön rymde också tacksamma motiv tillräckligt, likosm , innan ledan kom, inspiration får man förmoda. Men många möjligheter till konstnärlig förnyelse erbjöd inte vistelen i den avlägsna värmlandsbygden. I stället kom den att innebära isolering och utanförståde och upplvedes med tien allt starkare.

Kraft att bryta sig ur medan tid var ägde han dock inte.

Utifrån sett, så här i efterhand, ter sig förhållandet särskilt beklagligt. Tiden gick utan att något hytt hände. Ahlgrensson tycks sålunda inte nämnvärt alls ha kommit i kontakt med, och berörts av synsättet hos den nya generation målare som år 1909 skulle komma att gemensamt framträda som "De unga". Färgens genomslagskraft i några av målningarna, dess förtätade lyskraft i många av idyllernas detaljpartier kunde annars tyda på frändskap med ett helt annat och modernt måleri.

Men mer än enstaka ansatser blev det inte.

Altartavlan i Trefaldighetskyrkan

Ett i sitt slag unikt arbete av Björn Ahlgrensson är altartavlan i Trefaldighetskyrkan. Färdig till kyrkoinvigningen år 1911. Ett fint måleri i renässansens anda, ett kraftprov i dynamisk komposition och som färgsymfoni samtidigt ett modernt konstverk.

Altartavlan kan upplevas som en *nyckelroman*. I figurerna känner man igen den ursprungliga Rackstadkolonins medlemmar.

De för Ahlgrensson stängda horisonterna, syftar inte till en reducering av hans konstnärskap som klan kom att utöva det i Rackstad. Men man kan inte blunda för de större förutsättningar som kom bort i ensamheten. Kanske skulle han ha lvat och verkat med större framgång på en annan plats, i en annan tid.

Möjligen lyckades han, genom konsthandlaren Hedenskog, vilken kom att ha en nära nog livsuppehållande roll i konstnärens liv, sälja ett 20-tal större målningar, jämte ett antal mindre. Med tanke på de låga priser som rådde, särskilt på landsorten, inser man att makarna

Ahlgrensson måste ha levat i bokstavligen skriande fattigdom med nöden som ständigvarande gäst, trots sporadiska hjälpinsatser från vänner och grannar.

De sista levnadsåren formade sig till en sorgefinal i rosenrött för Björn Ahlgrensson.

En dag övergav en helt sonika alltsammans.

Han lämnade sitt hem, sin hustru, kamrater och drog ut i världen för att någonstans bortom de blå bergen börja ett nytt och annorlunda liv. Med på färden hade han en ny livskamrat, en Fylgia som säkert var honom till stöd och hjälp i svårigheterna.

Ty dessa upphörde inte.

Slumpmässigt utvalda miljöer blev nu i tur och ordning Köpenhamn, Stockholm, Visby och tillslut Jämtlandsfjällen. Paris, hans barndomsstad, fick också en snabbvisit.

Men den konstnärliga förnyelsen uteblev. Han var fortsatt fast i sina manér och försöken inskränkte sig till experiment på det gamlas grund.

I de jämtländska fjällbygderna upplevde han visserligen en kort tid något av Karlfedts höstfår och ur dess stämningar sprang fram ömsom sprött silverskimrande fäggmedolider ömsom otoner av frisk och kärv realism. Liknade anslag märk också i några avslutande tavlor i Värmland.

Dessförinnan hade utbrytningsförsöket rakat samman pratisk och ekonomiskt. Ingen i Rackstad blev därför förvånad, men alla säkert mycket glada när Björn Ahlgrensson en vacker dag år 1915 återkom, blid och försynt som förr och med spelmanlynnnet ganska bra i behåll.

Tron på sitt måleri hade han dock avsvurit.

Han kom hem i augusti och firades med ett jättestort, i ljuv musik insvept kräftkalas, vars minne länge levde i bygden. Nu var han emellertid sjuk och tärd av lungtuberkulos och ganska snart fick han läggas in på Arvika sanatorium. Han tog med sig fiol och målarskrin.

Björn Ahlgrensson avled på hösten 1918 i sviterna efter Spanska sjukan.

Jordfästningen fick ett ovanligt förlopp. Allmänt sörjd och saknad följdes han av många till graven där fru maja Fjasestad lade ner en kans med band i de spanska färgerna som skulle symbolisera den noble caballero som vännen och konstnärskollegan varit i livet.

Efteråt följde en en minnesfest i musiken tecken, av deltagarna beteckand som "förtjusande , glad och stämningsfull". Sålunda helt präglad av den bortgånges ljusa ande.

Av nära, av kära, av konstnärskollegor, konstkännare och av sin omgivning upplevdes han som någonting särskilt.

Som en av de utvalda. Trots allt.